

Акцизне оподаткування в Україні: проблеми та перспективи.

Горин В.П.

Керівник: Андрущенко В.Л.

Тернопільська академія народного господарства

Історія акцизного оподаткування України бере свій початок з грудня 1992 року з прийняттям Декрету КМУ від 26 грудня 1992 року №18-92 „Про акцизний збір”, який став базовим документом для розбудови в подальшому вітчизняної акцизної системи. Зазначимо, що перші роки незалежності характеризувалися суто фіскальним спрямуванням акцизної політики, та й податкової політики загалом. Гостра нестача коштів на забезпечення державою соціальних гарантій та колишніх обсягів фінансування економіки змушували уряд вишукувати будь-які шляхи поповнення державної скарбниці. І при цьому дуже часто погляди владних кіл зверталися до акцизів. Початковий період функціонування акцизної системи характеризувався величезною кількістю товарних груп, які підлягали оподаткуванню, перелік яких сягав ледве не сотні – від кави, шоколаду, курячих стегенець до побутової техніки та хутряного одягу. Для контролю за справлянням податку з цієї величезної кількості товарів була створена ціла “армія” податкових інспекторів, витрати на утримання яких часто перебивали ті мізерні кошти, які надходили до скарбниці держави. Щодо встановлення ставок податку, то найчастіше при цьому застосовувався сумнозвісний метод „спроб і помилок”, а ґрунтовному аналізу наявної ситуації і економічних розрахунків наслідків передбачуваних заходів відводилася другорядна роль. Не бралися до уваги вітчизняні реалії: прозорість кордонів, значні обсяги нелегального виробництва, відсутність дієвого органу регулювання ринку підакцизної продукції. Тому, в супереч сподіванням, вживані заходи не приносили очікуваного результату а, нерідко, навпаки, ще більше заганяли легальне виробництво у „глухий кут” і зменшували і до того невеликі обсяги надходжень податку. Як приклад, можна навести сумнозвісне підвищення акцизів на спирт і алкогольні напої у 1998 році, яке мало не призвело до повного краху галузі.

На жаль, останні нововведення в акцизне законодавство не дають підстав впевнено стверджувати, що в останні роки політика в галузі акцизів стала більш виваженою. Поряд із значною кількістю позитивних поправок, які сприятимуть покращанню стану справ у сфері виробництва підакцизних товарів і принесуть додаткові надходження у казну держави, окремі зміни викликають здивування. Так, неоднозначно трактується у вітчизняних ділових колах нещодавня відміна пільгового оподаткування спирту, який спрямовується на виробництво пафумерно-косметичної продукції. Дана поправка, метою прийняття якої було бажання перекрити канали постачання етилового спирту для нелегального виробництва алкогольних напоїв, ставить галузь практично за межу виживання. Значне зростання вартості продукції внаслідок застосування нової ставки податку

робить її неконкурентоспроможною на ринку, де аналогічна продукція іноземних виробників значно дешевша. Ситуацію погіршує і той факт, що практично в жодній країні Європи акцизу на спирт, що іде на потреби парфумерної промисловості немає. Не вирішить проблеми і запровадження „компромісної” ставки у 3 грн. за 1 літр 100% спирту, передбачене Законом України №4000-1 „Про внесення змін до деяких законів України з питань оподаткування у зв'язку з прийняттям Закону України „Про державний бюджет України на 2004 рік”, який, втім, не був підписаний Президентом. Для захисту внутрішніх виробників логічним у даній ситуації було б запровадження відповідних митних обмежень для імпоротної косметики, чого не було зроблено. Тобто, на сьогодні, в умовах відсутності перешкод для імпорту, діючими залишаються підвищені ставки податку, що загрожує вітчизняним виробникам косметики втратою не лише завойованих значними зусиллями зовнішніх ринків, а й повною втратою внутрішнього.

Не зрозумілою залишається ситуація і в фармацевтичній галузі, де розроблена, подібно до податку на додану вартість, громіздка процедура нарахування і сплати акцизного збору. Проте, виробникам обіцяно компенсувати додаткові витрати від зростання ставки акцизу, хоча порядку повернення надміру сплачених коштів досі не розроблено, як і відсутні самі джерела їх компенсації. Зазначимо, що подив викликає і саме застосування податку щодо спирту, який іде на медичні потреби. Так, якщо необхідність оподаткування акцизом алкогольних напоїв, тютюну не викликає заперечень, то підвищене оподаткування складників лікарських препаратів, які для значної категорії громадян є життєво важливими товарами є просто нонсенсом і суперечить самій ідеї запровадження податку як засобу обмеження споживання шкідливих для здоров'я товарів або предметів розкошів. Не зрозуміло, чому своє продовження не одержала практика застосування авальованих податкових векселів, що при вмілому використанні дала б змогу достатньо ефективно стежити за цільовим використанням спирту, а проблеми у даній сфері виникають від небажання і невміння застосовувати наявні засоби контролю.

Ще одним нововведенням з благородними намірами і суто українськими методами впровадження стало загальновідоме впровадження акцизних марок нового зразка, що, за словами багатьох виробників, призвело до додаткових витрат сотень тисяч гривень на їх переклеювання, переукладання контрактів з покупцями тощо.

Лише наведені приклади дають нам підстави стверджувати, що сучасна політика держави в галузі оподаткування підакцизних товарів залишається далекою від ідеалу. Зміни до законодавства вносяться надто часто, а їх якість не витримує жодної критики, що унеможлиблює для суб'єктів економічних відносин передбачення найближчих змін у податковій сфері, а, отже, і ефективне планування своєї діяльності, в той час, як у ринковій економіці першочергового значення набуває саме стабільність умов оподаткування. Так, підвищення ставок акцизного збору,

а також очікування негативних податкових змін призвело до значного падіння обсягів виробництва у виноробній галузі. Не сприяло покращенню ситуації і встановлення сумнозвісним Законом України №4000-1 необґрунтовано низьких квот на відпуск спирту для підприємств первинного виноробства, що уже могло викликати значне скорочення виробництва і, як наслідок, часткову втрату вітчизняними фірмами внутрішнього ринку. Також не дала впевненості у завтрашньому дні у виробників кави і шоколаду нещодавня спроба уряду поширити дію акцизного збору і на ці товари. Справжнім шоком для тютюнових компаній стала спроба ввести підвищену ставку податку на сигарети з фільтром міжнародних ліцензійних марок (що суперечить власне суті акцизного збору як непрямого податку на споживання, а не на торгові марки).

Для вирішення наболілих проблем у сфері оподаткування підакцизних товарів пропонуємо:

- відмовитися від оподаткування спирту, що спрямовується на виробництво лікарських засобів, розробивши ефективну систему контролю за цільовим його використанням, адже впроваджувана методика повернення підприємствам переплаченого податку містить у собі значні можливості для зловживань;

- вжити заходів щодо захисту внутрішніх виробників парфумерно-косметичної продукції (зокрема, через встановлення митних бар'єрів);

- відмовитись від пільгового оподаткування автомобільної промисловості, що суперечить принципам СОТ;

- при розробці поправок до законодавчих актів стосовно змін у сфері оподаткування необхідно враховувати думки усіх сторін, а особливо платників податків. Крім цього нововведення, на нашу думку, повинні проходити ретельну експертизу щодо можливого негативного впливу на економіку.

Отже, через хаотичний характер змін у законодавстві з акцизного збору, їх фіскальне спрямування, недостатню продуманість вживаних заходів політики у сфері адміністрування акцизного збору можна охарактеризувати як недосконалу. Тому, в подальшому, для уникнення негативних ситуацій, про які згадувалося раніше, встановлення чесних партнерських відносин між державою і бізнесом слід відмовитися від спроб вирішити існуючі проблеми за рахунок посилення тиску на виробництво, а джерелом додаткових надходжень до скарбниці має стати розширення бази оподаткування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дикаленко М. Дымовая завеса / М. Дикаленко // Бизнес. – 2004. – № 7.
2. Філановський О. Акцизна гра / О. Філановський // Контракти. – 2004. – № 46.